

складі словосполучення *Mexican promotion* ця одиниця позначає „ілюзорне”, нереальне підвищення по службі, так зване „покращення” статусу, при якому не підвищується заробітна платня та не поліпшується добробут.

Стійке словосполучення *Mexican promotion* апелює, в першу чергу, до амбіцій мексикано-американців, які біле населення вважає примітивними. У зв'язку з тим, що чимало мексиканців у США мають низький соціальний статус і позбавлені шансів на фактичне покращення цього положення, то їх прагнення хоча б до „ілюзорного” підвищення (напр., зміну назви посади) є предметом для глузувань у англо-американців. Фактично мовна характеристика *Mexican promotion* має глузливий відтінок та конотацію пейоративності, американці європейського походження сприймають її як оксюморон.

Майже всі вирази з компонентом *Mexican*, що позначають суспільні явища, в Америці вважаються політично некоректними, оскільки всі вони є дерогативно забарвленими. І в той же час зазначені фразеологізми та стійкі словосполучення вживаються в англійській мові США. Так, наприклад, фразеологізм *Mexican athlete* позначає невдачу, некомпетентного фахівця, що, на нашу думку, відбиває стереотип про низькокваліфікованість мексиканців та їх приреченість на невезіння.

Отже, метафоричні засоби номінації іспаномовних етносів в американському варіанті англійської мови ґрунтуються на негативних асоціаціях з рисами характеру та типовими вчинками представників цих спільнот та стійкими уявленнями про явища та сутності оточуючого світу. Національні характери вихідців з Латинської Америки співвідносяться зі складниками англійської картини світу, а концептуальним корелятом при утворенні образних етнонімів на базі метафори слугують тварини, рослини, абстрактні поняття.

Етнонім *Mexican* у складі стійких словосполучень, як правило, зумовлює семантику другого компоненту словосполучення, нерідко повністю змінюючи його сигніфікативне значення. Вербалізуючи негативні стереотипи про мексикано-американців, стійкі словосполучення та фразеологічні одиниці набувають іронічного, глузливого та пейоративного відтінку, що дозволяє віднести більшість з них до етнофобізмів англійської мови США.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 31–32.
2. Шаклеин В.М. Этноязыковое видение мира как составляющая лингвокультурной ситуации // Вестник МГУ. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2000. – Сер. 19. – № 1. – С. 73–88.
3. Фирсова Н.М. О национальных характерах испаноязычных и англоязычных народов в сопоставительном плане // Филологические науки. – 2004. – № 2. – С. 51–58.
4. Green J. The Slang Thesaurus. – London: Penguin Books, 1986. – 280 p.
5. MacNeil R., Cran W. Hispanic Immigration: Reconquest or Assimilation // Do You Speak American? – New York: a division of Random House, Inc., 2005. – P. 89–114.
6. Pulea D. Visible Differences. Why Race Will Matter to Americans in the Twenty-First Century. – New York-London: Continuum, 2002. – 408 p.
7. Thorne T. Dictionary of Modern Slang. – London: Bloomsberry, 1996. – 592 p.
8. Yunats'ka A. Euro-American and Hispanic Cultures in Dialogue / Language, Literature and Culture in a Changing Transatlantic World. FerenCIk, Milan HorwAth Juraj (eds), FilozofickA facultya PreSovska univerzita v PreSove, 2009. – P. 133–142.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Анна Юнацька – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови, заступник декана факультету іноземної філології з міжнародної роботи Запорізького національного університету.

Наукові інтереси: мовна картина світу, етнолінгвістика та лінгвокультурологія, мовні контакти, білінгвізм.

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «КРАСА» В РОМАНІ ОСКАРА УАЙЛЬДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»

Лариса ЯРОВА (Кіровоград, Україна)

В статті розглядаються особливості мовної репрезентації концепту «краса» в англійській картині світу на матеріалі роману Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея».

The peculiarities of linguistic representation of the concept 'beauty' in the English language world-mapping in Oscar Wilde's novel "The Picture of Dorian Grey" is considered in the article.

В останні десятиліття в лінгвістиці спостерігається перехід до антропоцентричної парадигми дослідження, яка ставить у центр уваги дослідників цілий комплекс проблем,

пов'язаних із взаємодією людини і мови. Дані тенденції відобразилися у зростанні інтересу до концепту, який пов'язаний із вмістом суб'єктивного ментального світу людини та ментальної свідомості нації в цілому. Вивчення концептів дозволяє виявити національно-культурну специфіку мовної картини світу тієї чи іншої мовної спільноти, описати менталітет носіїв мови за допомогою аналізу мовних засобів. Одним із центральних концептів англійської лінгвокультури є концепт «краса», який разом з добром та істиною визначає найвищі цінності людства. Даний концепт може виступати як загальнолюдська категорія, оскільки є універсальним для більшості мов світу, і як поняття культури, оскільки, складаючись в рамках англійської культури, наділений і національною специфікою.

Вивченням різних аспектів концепту «краса» займалося багато мовознавців: Ю.В. Мещерякова (на матеріалі російської та англійської мов), В.З. Дем'янова (російська, англійська, німецька, французька мови), І.Є. Дементьєва (англійська, російська мови), Н.В. Летуновська (німецька, російська мови), Л.І. Даниленко (чеська), О.М. Цапок (українська), Ю.П. Андрушко (російська), О.В. Дудченко (англійська мова) та ін. Але незважаючи на відносну дослідженість даного концепту, все ж недостатня увага приділена вивченню особливостей реалізації концепту «краса» у творах англійських письменників.

Концепт – категорія мисленнева, вона не піддається спостереженню, і це дає великий простір для її тлумачення.

Представники лінгвокультурологічного підходу відносять до концептів семантичні утворення, що позначені лінгвокультурною специфікою, відображають менталітет мовної особистості певної етнокультури. В.Т. Зусман визначає зв'язок культури і концепту таким чином: «Концепт – мікромодель культури, а культура – макромодель концепту. Концепт породжує культуру і породжується нею» [4: 41].

Лінгвокультурологічний підхід розглядає концепт в рамках проблеми «мова-свідомість-культура», з погляду його місця в системі цінностей, функцій в житті людини, етимології, історії, асоціацій, що викликаються ним. Ю.С. Степанов визначає концепт як «згусток культури в свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить в ментальний світ людини. І, з іншого боку, концепт – це те, за допомогою чого людина сама входить в культуру, а в деяких випадках і впливає на неї» [7: 40]. Концепт постає як посередник, що здійснює взаємодію між людиною і культурою, і цей процес осмислюється по-різному.

В.І. Карасик і Г.Г. Слишкін вважають лінгвокультурний концепт умовною ментальною одиницею, спрямованою на комплексне вивчення мови, свідомості і культури.

У лінгвокультурологічному аспекті концепт характеризується такими специфічними ознаками [5: 216-217]:

1. багатовимірність;
2. вербалізованість: концепти існують тільки тоді, коли концептуалізована сфера осмислена у мовній свідомості й отримує вербальне позначення. Концептуалізація дійсності відбувається через позначення (виділення актуально значущого для певної лінгвокультури фрагмента та надання йому спеціального знака), вираження концепту (сукупність мовних і немовних засобів, що ілюструють, уточнюють і розвивають його зміст) й опис концепту (дослідницькі процедури тлумачення значення його імені та найближчих позначень);
3. динамічна природа;
4. дискретна цілісність смислу;
5. ментальний характер: концепти описують дійсність, але дійсність особливого роду – ментальну;
6. момент переживання інформації;
7. образність, етносимволічність: концепти – це найбільш загальні, фундаментальні образи, через які конструюється все інше; це категорії мови та національної культури; це основні осередки культури в ментальному світі людини;
8. опредмечення у мовній формі;
9. цілісний “жмуток” уявлень, понять, знань, асоціацій, інтенцій, згадок.

Як відзначає В.І. Карасик, лінгвокультурний і лінгвокогнітивний підходи до розуміння концепту не є взаємовиключними: «Концепт як ментальне утворення в свідомості індивіда є виходом на концептосферу соціуму, і врешті-решт на культуру, а концепт як одиниця

культури є фіксацією колективного досвіду, який стає надбанням індивіда. Інакше кажучи, ці підходи розрізняються векторами по відношенню до індивіда: лінгвокогнітивний концепт – це напрям від індивідуальної свідомості до культури, а лінгвокультурний концепт – це напрям від культури до індивідуальної свідомості [9: 117]. За робоче визначення «концепту» ми візьмемо наступне: концепт – ментальне національно-специфічне утворення, змістом якого є вся сукупність знань про певний об'єкт, а планом вираження його є сукупність мовних засобів (лексичних, фразеологічних та ін.).

Для аналізу мовних засобів репрезентації концепту «краса» в романі Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея» виділено 335 фрагментів тексту, що містять лексеми на позначення концепту «краса», і поділено їх на 18 тематичних груп.

У романі О. Уайльда лексеми на позначення концепту „краса” найбільш відображено у тематичній групі „людина”. До даної групи належить більше третини усіх текстових фрагментів, обраних для аналізу (36,7%). Краса у романі виступає невіддільною від людини, яка наділена нею або є споглядачем прекрасного. Краса виражається експліцитно, для цього використовуються лексеми *beautiful, pretty, wonderful, handsome, marvelous, smart, nice*. Традиційно в англійській мові протиставляється краса чоловіка і жінки, що виявляється у використанні різних лексичних одиниць при описі зовнішності. Однак

О. Уайльд частково стирає цю межу, розширюючи номінативні можливості опису чоловічої зовнішності. Якщо для англословного носія звичними атрибутами на позначення гарного чоловіка є *handsome, good-looking* та *attractive*, то О. Уайльд використовує ряд додаткових дескриптивів, таких як *beautiful, wonderful, charming, fascinating, marvelous, pretty, delightful: beautiful creature, wonderful young man, charming boy, how proud and handsome he was, how fascinating the lad was, graceful young man, a good-looking chap, a marvelous type, a pretty boy, you were splendid, how delightful you looked, the one so charming and graceful*.

Чоловіча краса у нього позначена ніжністю, витонченістю, плавністю ліній, форм і рухів. Автор звертає увагу на красу окремих рис обличчя (очей, губ, носа, підборіддя), руки, шкіру, поставу і ходу, які в сукупності складають образ Чарівного Принца: *a wonderfully beautiful face, his finely-curved scarlet lips, his frank blue eyes, his crisp gold hair, delicate hand, gracious and comely form, fine lines of the mouth, finely shaped fingers*.

Цей образ цілком відповідає ідеалам античної краси, що орієнтуються на принципи золотого січення та піфагорійських пропорцій: за допомогою антономазії автор проводить паралель із богами давньогрецької міфології Адонісом – втіленням краси і молодості, Парісом – втіленням ніжної і витонченої краси та Нарцисом, що уособлює «холодну» і «непрístupну» красу та самозакоханість. До того ж даний стереотип – світле волосся, великі блакитні очі, рівний ніс, струнка фігура – відповідає північно-західному європейському типу зовнішності і англійським стандартам краси:

Grace was his, and the white purity of boyhood, and beauty such as old Greek marbles kept for us [9: 36].

... this young Adonis, who looks as if he was made out of ivory and rose-leaves. Why, my dear Basil, he is a Narcissus [9: 3].

Домінантними областями при оцінній кваліфікації жіночої зовнішності виступають обличчя, руки, фігура, хода. Привабливість жінки Оскар Уайльд бачить у її слабкості, тендітності, жіночності:

She lacks the indefinable charm of weakness [9: 189].

Виходячи з цього переконання, він порівнює красивих жінок із тендітними і ніжними квітами і рослинами (*rose, white narcissus, white lily, spray of jasmine*), полохливими, але граціозними тваринами (*fawn*), наділяє дитячими рисами (*childlike look*), підкреслює їх крихітність (*little, flowerlike face*) і беззахисність. Крім того, позитивну оцінку у автора викликає пластичність і грація тіла (*the curves of her throat were the curves of a white lily*), плавність рухів (*her body swayed...as a plant sways in the water*).

Жіноча краса зображається за допомогою атрибутів *beautiful, wonderful, charming, lovely, marvellous, divine, fine*. За допомогою яскравих художніх засобів (*eyes that were violet wells of passion, lips that were like the petals of a rose; a little, flowerlike face; red-rose lips*) автор

створює образ чистої, янгольської краси. Метафора *violet wells of passion*, яка вживається для опису очей дівчини, передає одночасно і їх глибину, і насиченість кольору, і жвавість погляду. Порівнюючи губи із пелюстками троянди, автор показує їх ніжність і яскравість, а порівняння обличчя із квіткою свідчить про його тендітність і миловидність. Жіноча краса, таким чином, нагадує красу дитини з її природністю, безпосередністю, ніжністю і наївністю. Усі вищезгадані риси у сконцентрованому вигляді передаються лексемою *lovely (the loveliest thing, one of the loveliest creatures, lovely to look at)*. Вона виражає не стільки дивовижну красу об'єкта, скільки його здатність викликати приємні почуття – замилювання, радість тощо.

Відношення «краса» – «людина» можна розглядати і з іншої сторони, де людина виступає не носієм краси, а її споглядачем і здатна її оцінювати. Оскільки сприйняття краси є суб'єктивним, реакція, яку вона викликає, залежить від реципієнта. Найтиповішою реакцією на прекрасне є захоплення (*fascinates, had so fascinated*), задоволення (*lovely to look at, sense of pleasure, I delight in it*), подив (*wondering at its beauty*), зачарування (*charm, charming*), обоження і поклоніння (*adoration, admiration, idolatry, worship*), любов і прихильність (*couldn't help liking, I am in love with it*). Водночас краса здатна викликати почуття, яким властиві негативні конотації: заздрість (*I am jealous of everything whose beauty does not die*), ненависть (*Then he loathed his own beauty...*), страх. Страх тут пов'язаний не із самим образом прекрасного, а з його силою, могутністю, це страх бути підкореним, поглинутим красою:

A curious sensation of terror came over me. I knew that I had come face to face with some one whose mere personality was so fascinating that, if I allowed it to do so, it would absorb my whole nature, my whole soul, my very art itself [9: 6].

Із наведених вище прикладів видно, що в деяких випадках краса виступає активним началом і сама приваблює погляд, зачаровує (*fascinates, charming*), а в інших – перетворюється на пасивний об'єкт дії, яким можна захоплюватися, який можна любити чи ненавидіти. Активність/пасивність краси по відношенню до суб'єкта споглядання виражається у формі дієслова (форма активного/пасивного стану), а також у синтаксичній ролі, яку виконує лексема на позначення краси (підмет чи додаток).

Розглянувши зв'язок концепту «краса» з діяльністю людини з'ясували, що в індивідуально-авторській картині світу тлумачення концепту частково збігаються із його розумінням у загальномовній картині світу, а частково наповнюють даний концепт новими, індивідуальними смислами.

Як в загальномовній, так і в авторській картині світу підкреслюється зв'язок краси і багатства, краси і кохання, наголошується на плинності краси, її могутній силі, визнається важливість одягу у створенні гарної зовнішності.

Відмінні риси проявляються у ряді аспектів. У загальномовній картині світу краса розглядається у зв'язку з користю і моральністю, причому за можливості вибору перевага надається останнім. В романі О. Уайльда краса є самоцінністю, вона «відірвана» від моралі і користі, позбавлена будь-якого змісту.

У загальномовній картині світу наголошується на оманливості зовнішності і звучить застереження від поверхневих суджень, підкреслюється несумісність краси і розуму, розум визнається важливішим. Автор же визначає зовнішність як головну ознаку, за якою необхідно оцінювати об'єкти; у твердженні про несумісність розуму і краси пріоритет надається останній. У романі Оскара Уайльда таємниця розглядається однією з умов привабливості, визнається божественне начало краси, поєднуються в одне ціле краса і гріх, краса і трагедія. Особливістю представлення концепту «краса» у творі є розширення номінативного кола позначення краси осіб чоловічої статі, яке є досить обмеженим у загальномовній картині світу.

Тлумачення концепту в індивідуально-авторській картині світу має як спільні, так і відмінні риси із його розумінням у загальномовній картині світу. Для того, щоб отримати більш цілісне уявлення про концепт «краса» у Оскара Уайльда, ми порівняли особливості мовної репрезентації даного концепту в індивідуально-авторській та загальномовній картині світу. У результаті були виділені наступні риси подібності:

- Об'єктами прекрасного може виступати людина, природа, місце, предмети матеріального світу.

- Гедоністичні мотиви – здатність краси приносити чуттєву чи естетичну насолоду.
- Семантичні ознаки лексем на позначення прекрасного: інтенсивність вияву; активність суб'єкта естетичної оцінки; витонченість, граціозність; гармонійність; природність/штучність; бездоганність; відсутність дефекту; акцент на силі привабливості; блиск, світло.
- Вживання лексем на позначення краси у загальнооцінному значенні.
- Зв'язок краси і багатства.
- Зв'язок краси і кохання.
- Наголошення на плинності краси.
- Акцент на могутності краси, можливостях, яких вона надає своєму володарю.
- Визнання важливості одягу у підкресленні чи підсиленні краси.

Відмінні риси можна представити наступним чином:

1. Ширші можливості номінації осіб чоловічої статі за ознакою «краса».
2. Краса розглядається як самоцінність; заперечення її зв'язку із користю та моральністю, позбавлення її будь-якого змісту.
3. Зовнішність – це основне, по чому необхідно оцінювати людину чи річ; красі надається пріоритет.
4. Несумісність розуму і краси, що набуває гіперболічної форми; перевага надається красі.
5. Несумісність розуму і краси, що набуває гіперболічної форми; перевага надається красі.
6. Поєднання в одне ціле краси і гріха, краси і трагедії (страждання, смерті).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка. – В кн.: Апресян Ю.Д. Избранные труды. – Т. 2. – М., 1995. – С. 34.
2. Демьянков В.З. Пленительная красота // Логический анализ языка: Языки эстетики: Концептуальные поля прекрасного и безобразного/ Сост. и отв. редактор Н.Д. Арутюнова. – М.: Индрик, 2004. – С. 169–208.
3. Зусман В.Т. Концепт в культурологическом аспекте // Межкультурная коммуникация: Уч. пособие. – Н. Новгород, 2001. – С. 38–53.
4. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
5. Краснобасва-Чорна Ж. Концепт: Лінгвокультурологічний аспект // Вісник Наукового товариства ім. Шевченка. – Т. 22. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – 260 с.
6. Кубрякова Е.С. Язык и знание. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 271 с.
7. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – С. 40–76.
8. Маслова В.А. Лингвокультурология. – Москва: Academia, 2001. – С. 66.
9. Wilde O. The Picture of Dorian Gray. – Macmillan, 1999. – 256 p.

ВІДОМОСТІ ПО АВТОРА

Лариса Ярова – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: лінгвокультурологія, мовна картина світу.

КОНЦЕПТЫ ЧАТ-КОММУНИКАЦИИ КАК КОГНИТИВНАЯ ОСНОВА ЖАНРА

Наталья АНДРИАНОВА (Луганск, Украина)

Лінгвісти досить щільно займалися вивченням терміну `концепт`, були розроблені різні методики концептуального аналізу. Проте, концептосфера культури чату мало вивчена сучасною лінгвістикою. Нами була зроблена спроба визначити основні концепти чату і описати один з них.

Linguists quite enough were occupied in studying of the term `concept`, various techniques of the conceptual analysis have been developed. However, the chat cultures conceptsphere is studied by modern linguistics. We have made an attempt to define the core chat concepts and to describe one of them.

Функционирование и развитие жанра предполагает его концептуальную оформленность. Мы полагаем, что жанр формируется не только в результате закрепления определенных коммуникативно-прагматических характеристик, но и формирования единого для всех пользователей жанра когнитивного пространства.

Цель статьи: проанализировать чат как когнитивно-прагматический феномен.